

გაზეთის ფასი:

ხელის-მოწარა მიღება:

ფრონტა

საკონსტიტუციო და სალიბერალური გაზეთი.

მაგზავნიტ ტვილისში
და გარეშე ადგილებში:
პრისის წლისა — 7 მან. — — 6 მან.
სახვარის წლისა — 4 — — 3 — 50 კ.
ამის თვისა — 2 — 50 კ — — 2 —
საკონსტიტუციო ნუმრისა გაუზიარებულათ — 3 შური.
„ფრონტა“ გამოდის კვირაში ერთხელ, პარასკევობით.

ტვილისში „დროშის“ რედაქციის კანტორაში: მელიქიშვილის და კამპ. სტამბაში, ხანის ქუჩაზედ, ბებუთოვის სახ. ლში.
ტვილისის გარეშე მცხოვრებთათვის აღრესი: ВЪ ТИФЛИСѢ. ВЪ КОНТОРУ РЕДАКЦІИ ГРУЗИНСКОЙ ГАЗЕТЫ „ВРЕМЯ“.
რედაქციის კანტორაში მიიღება ყოველ-გვარი მანქანადება სხვა და სხვა ენებზედ. უსი განცხადების დაშვებისათვის ჩვეულო-ბრივის ასოებით, გაზეთის სტრიქონზედ 8 კაპ.

შინაარსი: პორრესპოდენცია ზუგდიდის-გან.—პოლიტიკა: რუსეთი.—ანგლია.—შრანცია.—შეიცარია.—ტელეგრაფები.—შრანციის ახალი მწერლები და იმათი თხზულებანი.—ლეკსები.—მსლანდელი კირი.—დროს კაცი.—

ზუგდიდობა, 19 მარტი 1868.

სამეგრელოს ჯერ მე შინაურულათ არ ვიცნობ და არც მქონია ჯერობით ამისთვის მოცალდება. სამსახური, რომელიც დღეს მე მაქვს, სრულებით არ მადიდებს ჯერობით მოცალდება. ხშირათ მოხდება ხოლომე, რომ ოთხი-ხუთი დღე ზედი-ზედ დილის რვა საათი-დამ ლამის თერთმეტ საათამდე არ გამოვიდვივართ სამსახურიდან. იანვრიდან, როგორც გვესმის მოგვიმატებენ ღონისძიებას და მაშინაც არის თუ მოგვეცა დროება, ვეცდები შინაურულათ მოკლეთ გავიცნო სამეგრელო და ვაცნობებ მკითხველებს მეგრელების ცხოვრებას და იმათს მდგომარეობას. ამას კი ვიტყვი, რომ ცვილიზაციისა, რამდენიც გავიცნე ეს ქვეყანა, სამეგრელოს ჯერობით არა მიპყარებია რა. მსლა რაც რუსის მმართველობა შემოვიდა აქა, იმედი მცირეც არის

გაცნოს აქაურობას სწავლა და მოქალაქეობა. მეგრელების ნიჭიერებაზედ იქვი არ არის; სადაც კი მეგრელი იგონობს, რომ ესა და ეს საქმე ჩემთვის საჭიროაო, ის ადვილათ ითვისებს ყოველს სასარგებლო საქმესა. ნიჭიერებათა ამთ არც მხნობა და არც გაბედვა აკლიათ. მაგრამ ამაზედ შემდეგში ვილაპარაკებ, როდესაც უფრო გავიცნობ ამ ხალხსა. მსლა ვილაპარაკებ ჯერობით იმაზედ; რასაც ყოველ დღე ვხედავ აქა.

რასაკვირველია, უწინდელი სამართლის მდგომარეობა, როგორც სხვა ყოველს ადგილას ჩვენს სახელმწიფოში, არ აკმაყოფილებდა მეგრელებსაც. მსენი ვერ შერიგებოდნენ იმ მდგომარეობას, სადაც ხუთი მანეთის საჩივარზედ ხუთი წელიწადი უნდა მომცდარიყო, ხუთი თუმანი ზედ დაგედო და კიდევ კმაყოფილება ვერ მიგედო. ამისგან, როგორც თვითონვე ლაპარაკობენ, ისინი მოუთმენლათ ელოდნენ ახალს სამართალსა და ახალი სამართალიც აგერა კარს მოადგათ. უნდა გაჩვენათ რამოდენა ზენი აწევს ყოველ დღე დილიდამ სალაშომდინ მომრიგებელი მოსამართლის კარსა, რა რიგი მოჩივარი გინდა აქ არის. მხსენებითი ბარათებით გინდა, ქურდობაზედ გინდა, ტყვეობის გასყიდვანზედ გინდა; რაზედ გინდა

რომ აქ არ არის მოსული მოჩივარი, მაგრამ ამ ამბავმა, რომ სამართალი მალე გამოდის და ყოველ რიგ საჩივარს კმაყოფილება ეძლევაო, გააღვიძა ამ გამოუცდელს ხალხში სურვილი იმ გვარის საჩივრებისა, რომელსაც კვლავ ვერ ვაპებდენდენ და რომელშიაც თავის სიმტყუნეს თითონვე ჰხედავენ. „მართი ბედს მაინცა ვცდილით!“ ამბობენ ისინი. ამითი, რაღა თქმა უნდა, უბედურებენ მომრიგებელ მოსამართლეს საქმესა, სცდებიან თითონაც და აცდენენ სხვებსაცა. მაგრამ, მე რომ აქ ეს ხშირათ სამართლის დროს პატიოსნებას შევხვედრივარ დაბალს ხალხში, ეს არაოდეს სხვაგან არ მიხანება. მაგალითათ, ერთმა გაკეთებულმა მოძღვარმა უჩივლა ბარათით ერთ მოხუცებულ საცრადე დარბ გლეს კაცსა. მს ბარათი ჰქონდა ამ მოძღვარს ათ თუმანში მიცემული ამ ერთი ოცდათხუთმეტის წლის წინათა თანეი და სარგებელი იყო შემდგარი სამოც თუმანდინ. ბარათი იყო შინაურულათ დაწერილი და ხელის მოწერის მაგიერათ კლეს კაცს ბოლოზედ ჯვარი დაესვა, რათ-გან წერა არ სცოდნოდა. მოწმები ამ ვალის აღებისა არც მოძღვარსა ჰყენდა და არც ბარათში ვინმე იყენენ მოხსენებულნი. ზღეს კაცმა გამოაცხადა, რომ ეს ბარათი სწორეთ ისინი მიცემულია და თუმცა მოვალე იყო აქამდინ გაესტუმრებინა მოძღვარი, მაგრამ

ულონობის გამო ვერ გაისტუმრა და საჩივ-ლელოთ საქმე გაუხდა.
— შეგიძლიან თუ თანისა და სარგებ-ლის გაღება? — ჰკითხა მომრიგებელმა მოსამართლემ.
— თანეს როგორც იქნება ვაღუბდი, მაგრამ მეგოდენა სარგებლის გაღება; ცოლ-შვილს თუ გავყიდი, თორემ სხვაფრივ კი შე-ძლებდა არა მაქვს, — უპასუხა გლესმა კაცმა.
— მაშ სთხოვეთ, რომ გაპატიოთ მოძღვარმა ზოგი სარგებელი მაინცა.
ზღეს კაცმა დაუწყო ღრეჯა და ხეწნა მოძღვარსა, რომ რამოდენიმე სარგებელი მაინც ეპატიებინა. ზღესკაცის სიტყვებმა და ხეწნამ მოიყვანეს გრძობაში ყოველი იქ მყოფნი; მაგრამ მოძღვარი გროშს არ უკლებდა. მოძღვარი გაიხმეს რამდენამე პირმა ჩასავანებლათ, მაგრამ ვერაფრით ვერ მოღრიკეს. ბოლოს სთხოვა თვით მომრიგებელმა მოსამართლემაც; რომ მცირე სარგებელი მაინც ეპატიებინა, რათგან თვით გლესიც პატიოსნურათ ექცეოდა იმასა. მოძღვარმა არც ამის სიტყვებსა სცა პატივი.
ზღეს კაცი გაიხმეს ვანზედ და უთხრეს, რომ უარი ვთქვა ვალზედ, რადგან ბარათს კანონიერი ხნიერობა გასული ჰქონდა.
— არა, უპასუხა იმათ გლესმა: — მე მაგან

შრანციის ახალი მწერლები და იმათი თხზულებანი.

II

წინა ნუმერში იყო მოხსენებული შრანციის ხალხის ვითარება ამ ქაზად: ყველანი წინავენი შავს ღრუბლებსა, რომელნიც შრანციისა იქნა-გრავინდა მოახდინონ საზოგადო ცხოვრებაში და ახლანდელი საზოგადო დაწყობილება პირქვე დახმან; ამას გამო მოწინავე კაცები შეუდგნენ ახლანდელის მდგომარეობის საფუძვლიანთ გარკვევას და შესწავლას: ზოგნი ცდილობენ შეიგნონ დაწერილებით ახლანდელი ვითარება ხალხისა; სხვანი ცდილობენ ხალხს გული დაუმშვიდონ, რადგან იციან, რომ ის მეტათ აღელვებულთა თვის შესახებამო ცხოვრებისათვის და ეშინიანთ, გულის თქმამ შორს არ გაიტაცოს ისა, — არ მიიღწევიან იმდენზე, რომ საზოგადო დაწყობილება და ახლანდელი მთავრობა ძირიან ამოუხერხას და დალეწოს; — მესამე ჯურის სწავლელები აჩქარებენ უჩვენონ მთავრობას სხვა და სხვა გვარნი ცვლილებანი, რომ იმათის მოხდენით გამოიყვანოს ხალხი ახლანდელის აუტანელის მდგომარეობისაგან. რადგან იმ ორი ჯურის კაცებზე წინა ნომერში მოვალაპარაკეთ, ამისთვის ამ ნუმერში მხოლოდ რეფორმებზე ვილაპარაკებთ. აქ საჭიროა ერთი პალარა პარტიანე ვთქვათ ორი-ოდენ სიტყვა, რომლის წარმომადგენელიც როზუფორია, გაზეთის „შარის“ რედაქტორი. მს პარტია აღიქმებს ხალხის გულის თქმას და სიმძლევარებს მთავრობისადმი ზოგჯერ ძალიან მოხერხებულათ და ნიჭიანათ, როგორც მაგალითად თვითონ როზუფორი. მს კაცი ფიქრობს, რომ ხალხის ადგომას ვერა დაკავებს რაო, ცდილობს მონახოს იმისთანა ღონისძიება, რომ ამ აუცილებელმა ბოროტებამ, რაც შეიძლება მცირედი ენება მისცეს საზო-

ზოგადობას. თუ ახლანდელი დაწყობილების დარღვევა მიუცილებელია უნდა მოხდესო, მაშინ რაც რომ ერთსულოებით და მსწრაფლათ მოხდება ისა, იმდენათ უფრო ცოტასაენები იქნებოა.....
ახლა რეფორმების პროექტებზე დაივიწყეთ. შულ სიმონმა გამოცა თავის სიტყვების კრება, რომელნიც წარსულს წელს სჯულის-მდებელს კრებაში წარმოსთქვა. ამ სიტყვების კრებას წინა სიტყვაობა დაუწერა და ეს წინა სიტყვაობა უმთავრესი ნაწილია მთელის წიგნისა. შულ-სიმონი ამტკიცებს, რომ შრანცი-აში რადიკალური პარტია არისო და იმათთვის მოქმედების პროგრამა შეუდგენია. ჯერ რამდენსამე უურცელზე ის უმთავრესს საქმეებს იხსენიებს, რომელნიცა ავითარებენ მეროპის საზოგადოებას ამ ქაზად. ის აქცევს ყურადღებას იმას, თუ რამდენი სხვა და სხვა აზრი და ერთი მეორის წინააღმდეგი ლაპარაკი აქეთ საზოგადოებათა ამ საქმეზე. ამ შემთხვევაში მხოლოდ რადიკალურს პარტიას შეუძლიანო ცხადი პროგრამა წარმოადგინოსო. მწანათ რა პროგრამაა? „სრული თავისუფლება და ამასთანავე რაც შეიძლება შემცირებული უფლება მმართველობისა მოქმედების დროს“. პარტია უნდა ითხოვდეს თავისუფალს სწავლებას შკოლებში, თავისუფლათ ბეჭდვას, ასსოციაციას (ამნანგობას), ეკონომის გაცალკეებას სახელმწიფოსთან, საშუალომ ჯარის გაუქმებას, სახელმწიფო და საქალაქო დამოუკიდებლობის გაუქმებას, სახელმწიფო ხარჯის გაერთებას და ერობის (общины) თავისუფლებას, ყველა სახელმწიფო მოხელეების პასუხის მგებლობას და მოსამართლეების ამორჩევას საზოგადო ხმის მიცემით.
უფრო მოთქმებულია და დამჯდარის აზრით შედგენილი არიან პრე-პარადოლისაგან წარმოდგენილი რეფორმები. იმან დასწერა

თხზულება „ახალი შრანცია“, რომელსაც მთელმა მეროპამ მიაქცია ყურადღება. „მას აქეთ, რაც მე კალამი ხელში ავიღე ათის წლის განმავლობაში ბევრი კერძო ცვლილება წარუდგინე საზოგადოებას და ისინი რომ მოხდინათ ჩვენს დაწესებულებასა და კანონებში, ჩემის აზრით ძალიან სასარგებლო იქმნებოდაო, ამბობს პრეფო-პარადოლი; ამ ქაზად მე ვაძახებ საზოგადო რეფორმის პლანი, რომელიც შეიცავს მთელს სახელმწიფოს საზოგადო ხმის მიცემის სიმართლიდგან მოკიდებული, რომელიც არის წყარო ყოველთა უფლებათა; უმაღლესის მმართველობის დაწყობილებამდე.
„თუმცა დრო მეტ-ნაკლებს ცვლილებას მოახდენს ხოლომე კაცში, მაგრამ მე კი ამ შემთხვევაში არ ვემორჩილები დროსა და იმედიც მაქვს ვეღარაოდეს ვეღარ შევიძლებ ჩემის აზრის გამოცლას. სიტყვა „მონარხია“ და „რესპუბლიკა“ სიმძლევარეს ვერ აღმიძრავს და ალტაცებასაც ვერ მომგვრის. როგორი მთავრობაც უნდა დაარსდეს, ის მე ვერც თავის მტრათ ვამბდის და ვერც პირუტყე მონათ. ჩემს თვალში უაღრესი საკითხავი აზრი ის არის, რომ შევეტყოთ, შევიქმნებით თუ არა ოდესმე თავისუფალი წაცია (ხალხი)?
მს არის ღიბი კითხვა ჩვენის არსებობის განგრძობაზე, და ამ კითხვით ჩვენ შეგვიძლიან მივიქცეთ შრანციისადმი: ის რომ იმ მდგომარეობაში დარჩეს, რომელშიც ახლა არის, სწორეთ დაეშობა.
„ღახ. თუმცა ეს ჭეშმარიტება მეტად სამძიმო რამ საგანია ჩვენის თავმოყვარებისათვის, მაგრამ ლაპარაკი კი ჩვენის ნაციის არსებობაზე მოგედის. თუ ძირითადის ცვლილებით „ახალი ფრანცია“ არ გამოცხადდა ქვეყნის წინაშე, ტყველათ ნუ ვფიქრობთ, რომ ჩვენ დაუმხოვბელი ვადავრჩეთ.

რაში მდგომარეობს ეს ცვლილება და სადამდის უნდა მიადლოს იმან?
აი, ჩემმა წიგნმა ამ კითხვებს უნდა ვას-ცეს პასუხი. წინათვე ვიტყვი, რომ ჩემი თხზუ-ლება არ მოეწონებათ არც ჩვენის წესის ბეჯითად მიმყოლთა; არც იმათ, რომელნიც ოცნებაში ვაერთიან და ისე ვერ წარმოუდგენიანთ ცვლილება, თუ საზოგადოება და სახელმწიფო პირადად არ გადმოაბრუნეს. არც ერთს ამ პარტიებთაგანს ჩემი თხზულება არ მოეწონებათ და სწორე რომა ვთქვა; იმათთვისაც არ დამიწერია მე ჩემი წიგნი: ეს მიშ-მართავს იმ აზრის და უსასყიდლო ნაწილს ჩვენის საზოგადოებისას; რომელიც საკმათ განათლებულია, რომ შეეძლოს განსჯა საქმეთა და არ არის შემოარკილი წინათ შეგონებული აზრითა, რომელიც უშლის კითხვის ახსნას გონიერებისა და ქვეყნის მოთხოვნი-ლებისამებრ.
„მე სხვაზე უფრო დამოუკიდებელს მდგომარეობაში ვარ და ამის გამო ყველაზე უფრო შეუპოვრათ შემიძლიან წარმოვსთქვა ჩემი აზრი.
„ამოცდილებით უნდა ჩახედნილო იყენენ გონებას ისინი, რომელნიცა ფიქრობენ, რომ პირმოტენობის ბუდე სასახლეებია; და დემო-კრატიულს საზოგადოებაში ის ვერ გაიხარებს. უნდა დარწმუნებულ იყენენ, რომ მონარხი-ულის დაწყობილებით დემოკრატიულს საზო-გადოებაში პირმოტენობა ვერცელდება ორის მიზეზისაგან. ზოგნი მისდევენ უწინდელს ჩვეულებას და ეპირფერებიან მონარხსა (მე-ფესა); სხვანი, რომელთაც მსურთ ძირი გაი-დგან ხალხში მომეტებულის მეფის უფლების წინააღმდეგ, უსინიდისოთ ეპირფერებიან ხალხსა. თითოეული პირმოტენე რომ ერთ სა-პირფერო აგანს არჩევენს კიდევ კარგი! შუ-რო მოხერხებულნი ერთსა და იმავე დროს

სიკეთე მიუო, ჩემს გაჭირვებაში ხელი გამომართა და ახლა თავისას როგორ დაუჭერ!

— ძანონი გაძლიერებ მაგ ნებასა, — ეუბნებოდნენ ისინი გლეხ კაცს.

— ვერა, შენი ჭირივე, ჩემს სულს ვერ გაძლიერებ; სულ რომ ტყვეთ გამყიდოს, უნდა თავისი ვალი გადაუხადოს.

ამ გვარს პატიოსნებას ხშირად შეხვედებით აქაური სამართლის წარმოებაში. მაგრამ ცრუ მოწმობა და ფიც ქვეშ სიცრუის ლაპარაკი საქართველოზე კიდევ უარესია. არის კი აქ რამდენიმე ხატი, რომლებს წინაშე ყველა ვერ გაბედდეს სიცრუესა. თუ იმ ხატებზე დააფიცე, მაშინ კი იმეღია, რომ უფრო მართალს იტყვიან. ღა როგორც სამართალში მიღებული გვარსება და სახარებაზე დაფიცება, ეს ამათთვის ბეჭერი არა ფერი. მოვიყვან ერთს მაგალითსა.

მე შეკონდა ერთი საქმე გამოსაძიებელი, სადაც ჯერობით მოწმობისთვის უნდა მეკითხა უფიცრათ.

მთ მოწამეს ჰკითხა ბრალდებულმა.

— შენ შეგიძლიან ფიც ქვეშ სთქვა ეხლა რაც ჩემზედ ამბობ?

— მისხაცა და შემიძლიან, — უპასუხა თამათ მოწამემ.

— როგორ დაიფიცავ?

— ჯვარსა და სახარებაზედა.

— არა, ჯვარსა და სახარებით კი არა, შულის კარის ხატზედა.

— შულის კარის ხატზედ სხვას როდი აფიცებენ, რომ მე დაიფიცო.

— არა, მე ვთხოვე სამართალსა, რომ ყულის კარის ხატზედ დაგაფიცონ შენა, რადგან შენ ყველაფერი საქმე სწორით იცი და ტყუილათ ამბობ.

— მე ჯვარსა და სახარებაზედ დაიფიცავე.

— შე. გამომძიებელი! — მთხოვა მე ბრალდებულმა: — მთხოვეთ ჩამოართოთ ჩვენება: შეუძლიან დაიფიცოს შულის კარზედ იმაზედ, რასაც ჩემზედ ამბობს?

ხალხსაც ელაქუტუნებიან და ხელმწიფესაც, რომ ორივესაგან სარგებლობდნენ. ღა იმოქმედონ თავიებურათ იმათ, ვინც ამ სენით შეპყრობილნი არიან. მაგრამ ნუ გაგამრავლებთ მაინც იმათს რიცხვსა.

თუმცა პრევე-პარმდელი წინა სიტყვაობაში ძალიან მალღლის ზნით ქადაგებს, მაგრამ მაინც ვერ ასცდენია იმას, რომ დინასტიური საქმე არ წამოეყენებინა. ის ჰკითხულობს, ვინ უნდა იყოს გადაკეთებულის შრანციის თავათ, იმპერატორი, კაროლი თუ პრეზიდენტი? იმის აზრით ეს ძალიან საჭირო კითხვაა, რადგან „შრანციის რეგულაციამ საზოგადოება დააარსა, მაგრამ მთავრობა ჯერ კიდევ ვერ მოუწახვას“.

ის მოხერხებულათ და მახვილ გონებიანათ ამტკიცებს ყველას, რაც კი რესპუბლიკისა, მონარქიებისა და ბონაპარტების წინააღმდეგ შეიძლება ითქვას. ის ამბობს, „უკანასკნელს დინასტიას ყველაზე უფრო გაუჭირდება დაუმტკიცოს ნაციის მომეტებულს ნაწილსა, რომ იმას გულგახსნით მსურს თავისუფლება, მშვიდობიანობა და პატიოსანი აღმორჩევითი დაწყობილება. აქედგან სჩანს, რომ პრევე-პარადლოლი აძლევს ისევ კაროლს უპირატესობას და იმის ღვაწლს აი, როგორ აგვიწერს: „ის სახელმწიფოს უფროსი უნდა იყოს პარტიებს შორის მოსამართლეთ და არც ერთის მხარე კი არ უნდა ეჭიროს. არც ერთს სამინისტროს, არც ერთს პირთაგანს და, თუ შესაძლებელი იქნება, არც ერთს აზრს არ უნდა მიემხროს. პარადლოლი გამოტყუებთ ამბობს, რომ ამისთანა კაროლის მოპოება ძალიან სამძიმოა და ამისგან რესპუბლიკაზედაც უარს არ არის. ძარგია რომ ორღეანისტი (წინააღმდეგი ფრანციის კაროლის ლუდოვიკ-ფილიპეს მომხრე) ჰგრძნობს თავის შკოლის ნაკლებადინებასაც.

მე ვკითხე. — ტქენის ძანონით დაიფიცავე.

— არა, შულის კარზედა.

— იმაზედ ვერ დაიფიცავე.

მოდო და ახლა ენდე აქ მოწმობს!

საუბედურათ არც აქაური ხალხია ამცდარი კლიაუნნიკობას. რასაკვირველია, პროტესტი კარგი საქმეა. მაგრამ ის პროტესტი გასაკითხავი არ არის, სადაც ერთი და ორი პირი თავისი სარგებლობისთვის აგონებენ სიცრუესა და აბრკივებენ გამოუცდელ ხალხსა. კლიაუნნიკობას აქ ხშირათ ერთმანერთშიც შეხვედებით. ძალიან ცდილობენ ზოგნი, რომ ახალი კანონების სუსტი მხარეები შეიტყონ და ამითი ისარგებლონ თავის კლიაუნნიკობასა და ცრუ საჩივარებში. მართი ორიოდ მასხარულ საჩივარს მოვიტან აქა, საჩივრებლათ, თუ სადამდინ არის აქ სიყვარული ცრუ საჩივრისა და საზოგადოთ სამართლის კარზედ დგომისა. მივიღა ერთი გლეხკაცი და გამოაცხადა ერთს ხატსა და ერთს კაცზედ საჩივარი.

— სქენი ჭირი პატონი! — დაიწყო მეგრულმა: — ერთი მიწა შეკონდა ამა და ამ კაცთან სადაცა და მამაჩემმა შეიფიცა ის მიწა ამა და ამ ხატზედა. ამის უკან მამაჩემმა დაიწყო ავათ-მყოფობა. ჩვენ მაშინვე მიხვდით, რომ ეს იმ ხატისაგან მოუვიდა მამაჩემსა, რომელზედ მიიღო მიწის ფიცი. რაკი მამაჩემი ძალიან ავათ გახდა, მაშინვე მიწა პატრონს დაუბრუნა და ფიცი უკან შეიბრუნეთ, მაგრამ მამაჩემს არა ეშველა რა და მოკცა. ახლა არ ვიცი ვისა ვთხოვო ან მამაჩემი, ან მიწა, პატრონს რომ ფიცის ასახსნელათ უკან დაუბრუნეთ. პიტრონმა კი აგვხსნა ფიცი, მაგრამ ხატმა, ეტყობა, აღარ შეიწყნარა. ამაზედ ერთი სამართალი ჩემთვისაც გაიმეტე, შენი ჭირი შემეყრება, — დასრულა მეგრულმა.

მოდო, თუ გიყვარდე, და ხატზედ სამართალი მიეცი ამას!

მეორე მაგალითი. მოვიღა ერთი მოხუცებული თავადი-შუ-

ლი და ერთ ყმაწვილ კაცს თავადიშვილს და ისიც თავის ცოლის ძმაზედ გამოაცხადა საჩივარი. სხვათა შორის უჩივლა, რომ იმას ჩემი ტამბახის ფული ოცდახუთი მანეთი მართებს ავერ ათი წელიწადია და არ მამდეც-სო. ეს ტამბახიზედ საჩივარი რომ გამოუცხადეთ ყმაწვილ თავადიშვილს, იმან ღრეკა და მიცილი დაიწყო, და თან მორცხობდა ამის პასუხის გებასა.

— ნუ გამაღანძღინებთ თავს ამოდენა ხალხში, — დაიწყო იმანა, რაკი დააწყო, რომ პასუხს აღარ ეშვებოდნენ.

— თუ არა გამართებთ თქვით თქვენი სამართლებ; თუ გამართებთ და ეგეც შეგეტყობინეთ.

— არა მმართებთ თქვენმა მზგმა.

— თუ არა გამართებთ, წარმოადგინეთ თქვენი სიმართლებ.

— ამოდენა ხალხში რა ვთქვა ჩემი თავის გაღანძღვა, — დაუწყო კიდევ ღრეკა ყმაწვილმა თავადიშვილმა.

— თუ არ იტყვით და იკისრეთ მამე გევალი.

— აჰ! რა ვიკისრებ, მაგ ტამბახის კინაღამ თავი ზედ დავდე. მოგახსენებ როგორც იყო. მე ჩემი მოჩივარი გახლავთ ჩემი დის ქმარი. მე ვიქნებოდი ესე თქვენსმეტ — შეიდმეტის წლისა, რომ ერთხელ ვეწვიე მაგას სტუმრათ. შამწვილი ვიყავ მაშინ, მა რა ვიყავ! ჩემს გარდა მაგას ჰყვანდა კიდევ სხვა სტუმრებიცა. მაგვიმართა კარგი ვახშამი და ძან დავიხვებოდა. ამა იფიქრეთ, ყმაწვილი კაცი, გაზხედ დამშეული, და რა რეკ მივაძღვოდი მე იმისთანა ვახშამს! ავდეკით ვახშამი და შემოიტანა ერთმა გლეხ კაცმა ერთი უშველდებელი დიდი კეცის მჭადი ცხელ-ცხელი. იმასხარა სახლის პატრონმა, ჩემმა სიმე, რათგან იცოდა, რომ სტუმრები ძან გამძღვრები ვიყავით, მაგის მაინძლობით. „მინც კი კაცია, — სოსვა მაგან, — და ეხლა შესჭამს ამ მჭადს. ჩვენ, რაკი გამამძღვრები ვიყავით, ყველანი გავ-

ჩუმდით. „ამ ჩემ ფისტოს *) მტყუფუნეცქამ მჭადს შესჭამს“, დაუწყო კიდევ მაგან! ჩემს გავიგონე ფისტოს გაცემა, ვიფიქრე: თავს არ მოვიკლავე, რომ ვე ფისტო არ მოვიგო — თქო. აჰა, ყმაწვილი ვარ, ტვინი მიმდღვრის, იარალი და ცხენი ქვეყანას მიჩივინან; ამ ტამბახისათვის ანთებულ ცეცხლში ჩავარდები და ამ მჭადს ჩემი ცოცხალი თავით რა ვა არ შევჭამ, რაც უნდა დამემართოს. „მარგი — თქე, ვთხარ მე მაგას, — და მე შეეჭამ — თქე მაგ მჭადს. — თუ შესჭამ — მითხრა მაგან და ეს ფისტო შენთვის მომიცია, თქე. „დაუწე მჭადს ჰამა. შენ მტერს ის დღე, რა ვა მე ამ მჭადმა მომაყენა. მჭამ მჭადს, რა ვა შემიძლიან, და არ თავდება. მატან თავ ძალას, ვუმატებ ჰამას და მჭადს ბოლო არ აქვს. აჰ, შენ მტერს! მინდა — ქე დავანებო თავი მჭადს, მა რამ ფისტო რა ვა გამახსენდება, ვიწყობ ისევ ჰამას. შირის ოფლი მაღდება, ვეგნი მხედვენ, იკინან, მარამ მე ფისტოს სურვილით მჭადს მაინც თავს არ ვანებებ. ბოლოს, რა ვა იყო დავერიე მჭადს და მაგან მამცა ეს ტამბახა. მას აქეთია მე მაქვს, ვე აქანამდის არ წამომადევნია და ახლა რა ვა უკადრნია ვე, მე არ ვიცი!

ბოლოს მოწმობამაც დაამტკიცეს ამ ყმაწვილის სიტყვები.

— არა, ბატონო, — გაასწორა მოჩივარმა: — მე ვიყავ მჭადს მთლათ გარიგებული და მაგან მთლათ არ შეჭამა. მე განგებ ჰტხენიდა მჭადს და ნაფხენენებს ანეგდა, რომ შესჭამელი უფრო ცოტა შეკონდესო. თერა ვე იმოღნა მჭადს ნაფხენენი რა ვა შესჭამდა, და ფისტო ტყუილა წყილა.

ამ გვარს, თან მასხარულს და თან უაფუძლო, საჩივარს ხშირათ შეხვედებით აქა.

ხშირათ შეხვედებით აქ კიდევ იმგვარს საჩივრებს. სადაც ერთი მეორეს უჩივის, რომ მე მაგას ჩემი ჰაკი ცხენებისთვის ულაყი ცხენ-

*) ფისტოს ტამბახის ეძახიან აქა.

ბი არ გაუდგამს. . . . მიზოს პირდაპირ უჭირავს თავისუფლების მხარე, ამბობს, რომ ის არის კეთილის მიმგები ძალიან. ის ამტკიცებს, რომ საზოგადოებათა უნდა ჰქონდეთ ნება თავისუფლათ ლაპარაკისა და აზრობისა, რომ შემდეგ გონიერმა აზრმა დასძლიოს და აღმოჩნდეს, რაც იმისთვისა სჯობს.

როგორც ჩენანი, შერეერი, ჰორნი, მიზოც ამ პირველ პირებსავე ამტკიცებს, რომ შრანცია ამ ყამად მოუძღვრებულაო წნეობითად. ის უჩვენებს, რომ მთავრობის დაწყობილების შეცვლასთან საჭიროა, რომ საზოგადოებამაც თავის თავზე მიაკციოს ყურადღება, სახელდობ თავის წნეობითი მხარის გაკეთებაზე, რომელიც არის ამ ყამათ ყველა უმეტესების მიზეზი. ჩენანსავე, ისიც ისე ამტკიცებს, რომ მთავრობის ცვლილებასთან საზოგადოებამაც ერთ დროს უნდა მიჰყოს ხელი თავის გადაკეთებას. მიზო სწერს, „როდესაც მე ვლაპარაკობ წნეობაზე და რელიგიაზე, მე ვაძლევ ამ სიტყვებს ძალიან დიდ მნიშვნელობას. წნეობითი და რელიგიური სარწმუნოება რომ ჰქვიან, ის მართლად რელიგიური და წნეობითი უნდა იყოს; ის უნდა აღიარებდეს რელიგიურს და წნეობის მხარეს კაცისას და ამტკიცებდეს, რომ კაცში არის ისეთი თვისება, რომლითაც განიჩივეთ იმის გარეშე მდებარე ბუნებასთან, ესე იგი ის უნდა აღიარებდეს კაცში სულსა. მხოლოდ ამისთანა სარწმუნოებით გაცოცხლებულ ხალხებს თავისუფალს მმართველობითა შეუძლიანთ იყენენ პასუხის მეგებლნი თავის მოქმედებისათვის და როგორც რიგია ისე ეწეოდნენ პოლიტიკურს თავისუფლებას, ამიტომ რომ მხოლოდ ამისთანა ხალხებს სწამთ წნეობითი თავისუფლება“. ის მცნება ძალიან ახლოა ჩენანის აზრზე. . . .

ახლა დაუბრუნდეთ ისევ პრევე-პარადლოლი და თავისუფლების მხარე, ამბობს, რომ ის არის კეთილის მიმგები ძალიან. ის ამტკიცებს, რომ საზოგადოებათა უნდა ჰქონდეთ ნება თავისუფლათ ლაპარაკისა და აზრობისა, რომ შემდეგ გონიერმა აზრმა დასძლიოს და აღმოჩნდეს, რაც იმისთვისა სჯობს. როგორც ჩენანი, შერეერი, ჰორნი, მიზოც ამ პირველ პირებსავე ამტკიცებს, რომ შრანცია ამ ყამად მოუძღვრებულაო წნეობითად. ის უჩვენებს, რომ მთავრობის დაწყობილების შეცვლასთან საჭიროა, რომ საზოგადოებამაც თავის თავზე მიაკციოს ყურადღება, სახელდობ თავის წნეობითი მხარის გაკეთებაზე, რომელიც არის ამ ყამათ ყველა უმეტესების მიზეზი. ჩენანსავე, ისიც ისე ამტკიცებს, რომ მთავრობის ცვლილებასთან საზოგადოებამაც ერთ დროს უნდა მიჰყოს ხელი თავის გადაკეთებას. მიზო სწერს, „როდესაც მე ვლაპარაკობ წნეობაზე და რელიგიაზე, მე ვაძლევ ამ სიტყვებს ძალიან დიდ მნიშვნელობას. წნეობითი და რელიგიური სარწმუნოება რომ ჰქვიან, ის მართლად რელიგიური და წნეობითი უნდა იყოს; ის უნდა აღიარებდეს რელიგიურს და წნეობის მხარეს კაცისას და ამტკიცებდეს, რომ კაცში არის ისეთი თვისება, რომლითაც განიჩივეთ იმის გარეშე მდებარე ბუნებასთან, ესე იგი ის უნდა აღიარებდეს კაცში სულსა. მხოლოდ ამისთანა სარწმუნოებით გაცოცხლებულ ხალხებს თავისუფალს მმართველობითა შეუძლიანთ იყენენ პასუხის მეგებლნი თავის მოქმედებისათვის და როგორც რიგია ისე ეწეოდნენ პოლიტიკურს თავისუფლებას, ამიტომ რომ მხოლოდ ამისთანა ხალხებს სწამთ წნეობითი თავისუფლება“. ის მცნება ძალიან ახლოა ჩენანის აზრზე. . . . ახლა დაუბრუნდეთ ისევ პრევე-პარადლო-

საბრუნებელი თუ ამათვე დანაშაულებანი იმის მიხედვით უნდა იქნებოდეს, რომელიც უფრო მართალია. . . .

ნი ვთხოვე, მაგის ულაცი ცხენი ჩემ ჰაკ ცხენებს არ გამოადგა და კვიცებს კი მედავებო. შხრალა საჩივარი და საზოგადოთ ჩივილის სიყვარული არის ძალიან გავრცელებული აქა. ბევრს იმისთანა პირებს შეხედვით აქა, რომელით, რაც ახალი სამართალი დაწესებულა თითქმის ყოველ დღე სულ ახალ-ახალის საჩივრით შემოდიან და ძნელათ კი თუ ვისმე საქმეში მართალნი გამოვიდენ. თუ თითონ საქმე არა აქვთ, ისე მაინც კუნტიან სამართლის კარსა. აქაური ხალხის საჩივრების სიყვარულზედ მაგონდება სიტყვები ერთი მეგობრისა, რომელიც ამან უთხრა ერთს ჩემს მეგობარს პასუხათ იმისა, რომ სწავლა სწორეთ საქიროა.

სტავლა რაფა არ არის საქირო: სტავლა რომ ჰქონდეს კაცს, სხვას კი აღარ შეეხვეწება არა და დამიწერეთ. სუყვეთა მაშინ თითონ დასწერდა არა დას და არა და ში ფული აღარ გაუვიდოდა.

ან. შურც.

პოლიტიკა.

რუსეთი

— რუსის ინვლიდში სწერენ ერთ შესანიშნავს ამბავს, რომელიც მომხდარა ქალაქ ტომსკში, როდესაც დიდი მთავარი პლადი-მირ პლექანდრეს ძე იქა ბძანებულა. 12 ივლისს 10 საათზედ საღამოთი მისი უმაღლესობა ბრძანებულა ბალში. შანჯრებიდგან სჩანდა თურმე რამდენიმე ათასი ხალხი. ძადრილის შემდეგ უმაღლესი სტუმარი გამოძახებულა ბალკონზედ, და ხალხს დიდათ ეახარებია მისი დანახვა, დაუწყეთა „ურას“ ყვირილი, მინამ შინ არ შებძანებულა; და რამწამს შინ შებძანებულა მომხდარა დიდი აღრეულობა და საზარელი ყვირილი! მხოლოთ მეორე დღეს შეუტყვიათ მიზეზი ამა ამბისა. ამ

ქალაქის მცხოვრებელს ზს... ბაუცენია ერთი შეკიპერის თანაშემწე ს. შროლოვი, და სკოლანია, რომ უკანასკნელს ფული აქვს, და უფიქრანია როგორმე მისი შოენა. ამისთვის ზს უთქვამს შროლოვისთვის რომ ტომსკში უიარალოთ არ გაივლებო, და მეტადრე ხალხში. 12 ივლისს, სადილო უკან შროლოვისთვის ზს მომეტებული არაყი დაუღვინებია წაუყვანია მეიდანზედ, სადაც საზოგადოება ბალს აძლევდა თავიანთ სახლში, და დამბაზი თავის ხელით დაუქიდა შროლოვზედ. როდესაც მისი იმპერატორების უმაღლესობა შებძანებულა ბალკონიდან ოთახში, მაშინ ზს წაუვლია უკანიდგან ხელი შროლოვისთვის და დაუყვირნია: „მკვლელო!“ დამბაზი მისი ხალხს მიუღია დასამტიცებლათ ამა აზრისა და მაშინ დაუწყით საზარელი ყვირილი! ამ ავაზაკის პლანი აღსრულებულა, რაც შროლოვს ჯიბეში ფულები ჰქონია სულ ზს მაშინვე ამოუღია და ხალხს კინალამ მოუკლავს შროლოვი. როგორც იყო ზოგიერთს გადაურჩნიათ ეს საცოდავი ცოცხალ-მკვდარი, მიუტანიათ პოლიციამ. ზს მისულა პოლიციამ და გამოუცხადებია, რომ მას გადაურჩნია სიცოცხლე ხელმწიფის შეილისა და სდომებია ჯილდო რამ, როგორც კომისიაროვს — ძისტრომსკის. მაგრამ ბევრი იცნობონენ ზს-ს ქურდ კაცათ, შროლოვს კი ყველა კარგ კაცათ იცნობს და არა ვისა სჯერა, თუ მას ექმნება დანაშაული. მხლა არის გამოძიება ამ საქმეზე.

ძამისისა ქალებს სასწავლებლისა უნივერსიტეტში. ივლისის წიგნში „სამინისტრო შერნალი ხალხის განათლებისა“ სწერენ, რომ პეტერბურგის უნივერსიტეტის რჩევაში შეიტანეს თხოვნა, მოწერილი 400 მეტი ქალებისა, რომ მისცენ ნება უნივერსიტეტში გაიხსნას ისტორიკო-ფილოლოგიური და ბუნებითი საგნების ფაკულტეტი ქალების სასმენელათ. უნივერსიტეტის რჩევამ ამოარჩია კამისისა შედგენილი

პროფესორებით შუ. ბეკეტოვი, სუხომლინოვი, ბაუერი და შამიკინისაგან, რომელთაც უნდა გაარჩიონ ეს თხოვნა.

ანგლია.

ახალი კანონი სიკვდილის დასჯისა. 13 აგვისტოს ლონდონში პირველათ დასრულეს ახალი კანონი, რომელიც აკრძალავს სიკვდილოთ დასაჯვას სახალხოდ. მადსტონის ციხეში დასაჯეს სიკვდილოთ ტომას შალზომი, რკინის გზის მუშა, რომელმაც თავისი სტანციის ნაჩაღნიკი მოკლა, და როცა ჰკლავდნენ შალზომსა ციხის მოსამსახურეების, ჟურნალისტების და ღვედლის მეტი არაინა ყოფილა იქ.

შრანცია.

ღემონტრაციები. 15 მარამობისთვის, იმპერატორი ნაპოლეონის დღეობას რომ მარსელში ჯარები გასინჯეს — იმის თაობაზედ დემონსტრაციები (**) მოხდა. ხალხი ყვიროდა: „თავისუფლებას გაუმარჯოს! ბეჭდვას გაუმარჯოს! საქირო არ არის ომები!“ ლობში სასოფლო დღესასწაულ დღესაც ამ გვარი დემონსტრაციები მოხდნენ. ამ დღეს საზოგადო სადილზედ იმპერატორის სადღეგრძელო დაიძახეს. რადგან ყველა იმ სადილზედ დამსწრე არ ადგა იმპერატორის სადღეგრძელოს დასაღვეად, ამის გამო ერთმა იქ ფეოფმა უფალმა მოითხოვა, რომ ვინც არ ადგა — ყველანი გაერეკათ გარეთ. ამ გვარ მოთხოვნაზე ბევრმა უმაღურება აღმოაჩინა და საქმე იმითი გათავდა, რომ იქ უფალმა უკანვე აიღო თავისი მოთხოვნა და თითონ გავიდა გარეთ. ამ სადილზე დამსწრე მღვდელთა უფრო გაძლიერდა და

*) ღემონტრაციები — ისეთი მოქმედება, რომელიც ხალხი, ანუ რომელიმე დასი გამოაცხადებს თავის სურვილებს, მაგ. თავის-მოყრით, ხმაურობით, დუსასწაულობით და სხვ.

თითქმის ყვირილოდ გადიქა მაშინ, როდესაც ერთი მუნ-მყოფი მებატონე ადგა თანხისაგან გილიდგან და დააპირა სიტყვის თქმა. მრატორს არ აკლიდნენ სიტყვას, მაგრამ იმან შესძახა: „მე უმაღური ვარ; ჩემი სურვილი: გაუმარჯოს ხალხობას! გაუმარჯოს თავისუფლებას!“ ამის პასუხად მოისმა ძახილი: „ღვეგრძელ იყოს იმპერატორი!“ მაგრამ ეს ყვირილი მალე დააყრუეს კეალადი ძახილით: „გაუმარჯოს თავისუფლებას!“ ამ დემონსტრაციამ მთელ დემარტამენტზედ (***) უფრო დიდი შთაბეჭდილება მოახდინა, რადგან ის მებატონე, რომელმაც დაიძახა: „გაუმარჯოს თავისუფლებას!“ დაატუსაღეს სიძითურთ. თუმცა უ. შვერი (მებატონის გვარია) და იმის სიძეც მალე გამოუშვეს ტუსალობიდან, მაინც ამ საქმემ მთელი დემარტამენტის მოსახლეობაში ძლიერი უკმაყოფილება აღძრა.

სასამართლოს გადაწყვეტა. შარნისა რედაქტორის საქმეზედ. ამ საქმეზედ აი რას იწერება პარიჟის კორესპონდენტი Ind Belge-ში „ღღეს გარჩა საქმე რედაქტორისა ჟურნალის „შარანი“ უ. მ. როშფორისა და გამომცემლის ღიუბუას-სონისა. თუმცა არც ერთი ამთავანი არ იყვნენ სასამართლოში, მაინც კი იმპერატორის ადვოკატი ამტყუნებდა შ. როშფორს, რომ მან თავისი სიძულილი აქცია სპეკულაციით (ვაჭრობა დაიწყო) და გამომცემელს ამ ჟურნალიდან ფულების მეტი არა აქვსრა აზრათ. იმპერატორის ადვოკატმა ესე დააბოლოვა თავისი სიტყვა: რომ გასანათლებლათ თავისუფლის გზისა უნდა სხივი თავსუფლის მზისა და არა ამისთანა „შარნისა“. სასამართლომ, ორი საათის რჩევის შემდეგ ეს გადასწყვიტა: რადგანაც უკანასკნელ ნომერში როშფორი სწერს იმპერატორის პირის წინააღმდეგ, და

*** მთელი შრანცია რამდენიმე დემარტამენტად არის გაყოფილი. დემარტამენტი ეღარება თემს ანუ გუბერნიას.

შირარდენმა მართალი სთქვა, უფლებას და ცოდნას ერთი და იგივე მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს.

მხლანდელი პირი:
(მიბაძვა)

მხლანდელ დროში ყოველ სახლშია,
შოველ კუთხეში, ჩვენსა მართლშია,
იმის ბაასი ბევრს საგანზედა
და მასთანვე რეფორმაზედა!
ბევრნი არიან კმაყოფილები;
და ბევრნი კია — მოწყენილები!
ჯავრობენ ბევრნი — არ ვმალამ ცუდსა —
როს ახსენებენ „მიროვი სუდსა!“

I.

შაწვილი კაცი კარგათ მორთული
ზის ოთახშია დაფიქრებული!
როგორღაც ცუდთ მას უტემს გული
და არის ესრეთ დაღონებული!
რა ქნას საწყალმა არა აქვს ფული,
რომ გაუსწორდეს თავის მკერვალსა!
ხეალ არის სუდში დაბარებული
ამიტომ რომა ვერ იხდის ვალსა!

II.

დიდი ბატონი მოწყენილია!
შეშოფოთებული დადის ოთახში!
რა დრო მოვიდა დასაჯერია? —
ბიჭმა უჩივლა მიროვი სუდში!
რა დაშავა? გაჯავრებული
ჩვეულებრ მსახურს წაჰკრა კისერში!
და არის მისთვის დაბარებული
ხეალინდელ დღესა მიროვის სუდში!

III.

ზის ქალბატონი გაანჩლებული.
საწყალსა მოზღის ცრემლი თვალებში,
სხე გაშინჯეთ, დაბარებული
ისიც კი არის მიროვის სუდში!
მცირე საქმეა, წასვლათ არა ღირს!

(არ აძლევს გოგოს თავის ჯამაგირს!)
ზის იწყველება თავისებურათ:
უნდა წვიდეს ხეალ სუდში სტუმრათ!

IV.

ამ მოკლე ხანში გოგო, ბიჭები —
არიან უფრო მზიარულები!
მძლიეს მათ ეშველათ მოვიდა ის დრო —
როცა არიან განკითხულები!
იმ დღეს მესმოდა პრაქა ამბობდა:
„ბატონსა მართებს ჩემი ფულები!“
„თუ რომ არ მამცა, როგორც ამბობდა,
„მსწრაულ წამირთმევენ მე სუდიები!“

V.

„გაგონათა თქვენი პირი მე!“
(მეუბნებოდა ერთი პირი მე)
„რა დროს მოვესწარათ უბედურები!
„გაგვიბატონდნენ ჩვენ მსახურები!“
„არ შეგიძლიან მათ ახლო სელი!“
„შუნიდებულათ არტყა თავშია.“
„და თუ ხელს ახლებ, იმას მოვლი
„რომ წაგათრევენ ახალ სუდშია!“

მართის სიტყვითა, ვისაც შეხედები,
შველანი „სუდზედ“ ლაპარაკობენ!
მშვიდნი არიან კმაყოფილები,
მუშტ-მოყვარენი დიდათ ჯავრობენ.
გამოიცვალა მდგომოარება:
შეუა ისწავლა ეხლანდელ ქურდმა,
და ცემა, ლანკლა, უპატივრობა —
სულ ამოსწყვიტა „მიროვის სუდმა!“

ღვით ქრისთავი.

1868 წელსა 14 აგვისტოს,
ს. მძისი.

დროს კაცი.
(ბარდაკეთებული სტაროდუმსკიდან).

არ ვეჩებები ახალს დროსა,
მე ჩემთვის ვარ მოსვენებული,
შველას მოვწონვარ, როგორც რომ კაცი,
ძარგათ ვაზლილი განათლებული!
შველანა ვყვირი, რომ სამართალი,
შეშხარტება არის ჩემშია!
და რომ ეს ყველა იყვის მართალი
ღმერთმა დაისხნას! ღმერთმა დაისხნას!
***

ხომ ყველამ იცის ეხლანდელ დროში
პროგრესისტობა სწორეთ ძნელია!
გაჩუმებაც ხომ უარესია:
შველა მს იტყვის, რომ სულელია!
თქვეს ქრამის ღება არის ცუდია!
გავბატონდნი, რაც კი შემიძლო,
და რომ სულა ქრთამს გადავჩვიო
ღმერთმა დაისხნას, ღმერთმა დაისხნას!
***

სიტყვითა ვშველი ჩემსა მოძმესა,
მკერი სამართალსა ახალ რიგზედა!
შოველთვის ვლანდამ სიბოროტესა —
და თუვანსა ვცემ პატიოსნებას!
შველასა ურჩევ ფიზელობასა,
მშვიდათ ცხოვრებას, კარგათ ქვეყასა!
რომ გადავჩვიო მე ლოთობასა
ღმერთმა დაისხნას! ღმერთმა დაისხნას!
***

მე ვლაპარაკობ განათლებაზედ,
და რაც კი გვიჭირს ცხოვრებაშია;
შველანა ვამბობ: „ჰეშხარტება
უნდა რომ იყვეს ყველა კაცშია!“
მაქვბ იმ პირსა, ვინც საქმეზედა
საწყალსა კაცს ხელსა უმართამს!
და რომ მოვარდეს საქმე ჩემზედა
ღმერთმა დაისხნას, ღმერთმა დაისხნას!

***

აი გადავარდა ხომ ბატონმობა
ბანთავისუფლდნენ საცოდავები!
მე ვყვირი, რომა: მოვიდა ის დრო
აღარ არიან დაჩაგრულები!
ჩვენი მოყმენი ახალ დროშია
არიან სწორეთ ბედნიერები!
რომ მიხაროდეს ესე გულშია,
ღმერთმა დაისხნას! ღმერთმა დაისხნას!
***

მე ვამბობ რომა: განთავისუფლდა
ხალხი — დაღება სწორე გაზედა!
შველანა ვყვირი: — არ მიჩინეიან
მე არაფერი გლეხსა კაცზედა!
რომ მას ვეყო, გვერდაც მოუჯდე —
მს არის ჩემი ვალდებულება!
და რომ მართლა გლეხს გაუმეგობრდე
ღმერთმა დაისხნას, ღმერთმა დაისხნას!
***

მიძახი მიყვარს მე საქართველო
მით პატროტსა; და ვარ მოხარე
ქვროპას მთელ განუსწორდება
ბანთალებითა ეს ჩვენი მხარე.
შეწვირაგ მასა ჩემსა სიცოცხლეს
მამ რილასთვის ვარ ამა ქვეყანას!
და რომა სიტყვა საქმედ აღსრულდეს
ღმერთმა დაისხნას, ღმერთმა დაისხნას!
***

მსრეთა ვცხოვრებ ახალს დროსა
მე ჩემთვის ვარ მოსვენებული!
შველას მოვწონვარ, როგორც რომ კაცი
ძარგათ ნასწავლი, განათლებული!
შველას ჰგონია, რომ სამართალი,
შეშხარტება არის ჩემშია!
მს რომ სუყველა იყვეს მართალი
ღმერთმა დაისხნას, ღმერთმა დაისხნას!
ღვით ქრისთავი.

1868 წელსა 13 აგვისტოს
ს. მძისი.

ახალ კანონზედ ამბობს „საყვარელნი ამხანაგო! ნუ მოვტყუებდით! ზანა მართლა როცა მმართველობა გეძღვეს პროექტს თავისუფალის კანონისა, ის მტკიცის გულით იქცევა და არა ხუმრობს!“; რადგანაც მოქალაქეებს ეუბნება შარანციის დაცემად რომ „თუმცა ჩვენი მხარე ძალიან არის დაცემული, მაგრამ იმდენი კი შეიძლება, რომ კიდევ ფეხზედ წამოდგესო“; რადგანაც უფ. რომფორი ყველა ზემოხსენებულს ძალათი სწერს, რომ მმართველობა შეურაცხველია, და ხალხი ადვოკატს, რადგანაც ის გადვიდა პუბლიცისტის (ჟურნალისტის) სამძღვრებელს, ის დაისჯება 60 მუხ. 11 აგვისტოს 1848 წლის კანონით; რადგანაც საქმიანად სჩანს, რომ უფ. დიუბუისონი ყოფილა მისი თანაშემწე ჟურნალის გავრცელებაში, ამიტომ სასამართლომ გადასჭრა: უფ. რომფორი ერთის წლით უნდა ციხეში ჩასვან და 10,000 ფრანკი შტრაფი გადაიხადოს, და თუ ეს ფული არ შემოიტანა ორი წელიწადით დაიჭირება, და ამასთანავე ჩამოერთმევა პოლიტიკური და სამოქალაქო სიძარტლე ერთის წლით ამ დღიდან. დიუბუისონი კი უნდა ჩასვას ციხეში ორი თვე და 2,000 ფრანკი გადაიხადოს და თუ ამ ფულს არ შემოიტანს რვა თვით დაიწყებდეთ, და ამასთანავე რაც ამ საქმეზედ ფულები დახარჯულა სულ ამათ უნდა გადაიხადონ.—

შ. რომფორი დაბრუნდა ბელგიიდან, როგორც ამბობს „Fidaro“ 15 აგვისტოს და აპველაცია უნდა გადითანოს სუდის გადაწყვეტილობაზედ. ადვოკატ-დამცველთ მან შულ-შაერი ამოიჩინა. ისივე გახეთი ამბობს, რომ შ. რომფორი იმითავე წავიდა ბელგიაში, რომ გამოეცა მე 12 № „შარანსა“—და როდესაც მან შეიტყო რომ შარანსაში არა განკარგულა არა არისრა იმის დაჭრაზედ, ისევე თავის სამშობლოში დაბრუნდა.—ამ უკანასკნელ დროში აქ გამოვიდა პირველი N გაზეთისა „ზარი“ რომელიც ძალიან ჰბადებს რომფორის „შარანსა“: ფორმატი ფარანის გვარია და მართა მწვანე ყლით ირჩევა, და შარანების მაგიერათ ზედ პატარა ზარები არის დახატული. შ. შლახნი, რედაქტორი და გამომცემელი „ზარისა“ ძალიან ჰბადებს რომფორის წერას. როგორც „შარანში“ ისე აქ იპოება წინააღმდეგ ნაპოლეონის დინასტიის აზრები, მაგრამ აქ ისე ოსტატურათ არის გამოყვანილი ეს აზრები, რომ გენერალ-პროკურორმა რომ მოინდომოს შ. შლახნის დასაჯვა ვერცკი მოახერხებს.—

შეხვედრა.

პოლშის ძეგლის კურთხევა (რუსის ინვალ). 16 აგვისტოს რაპერსვილში, ბერნის ახლო, პოლშური ძეგლის კურთხევა იყო. აი გაზეთი „Debatte“ თავის ტელეგრაფით რას გეცნობებს: პოლშელები მოვიდნენ სიურნიზიდან 3 საათზედ რაპერსვილში, სადაც უცდიდა 10,000 ზე მეტი ხალხი, და რომელთაც აღტაცებით მიიღეს. მაშინვე წავიდნენ ყველანი იმ მაღლობ ადგილას, სადაც ძეგლი სდგას. პირველი სიტყვა სთქვა ფრანციუსულს ენაზედ გრაფმა პლატერმა, და პასუხი მიუღო რაპერსვილის ბურგომისტრმა (თავმა). პოლშელ ისტორიკოსმა შმიტმა, ლემბერლიდგან, წარმოსთქვა სიტყვა პოლშურათ, რედაქტორი ზიბელი ამბობდა ფრანცუზ-პოლშელის კამიტეტის მაგიერათ. პოეტმა შეისკიმ, ლემბერლიდგან, ფრანციუსულათ წარმოსთქვა სიტყვა, მაღალ ფრანზით, მეტაფორებით. შემდეგ იყო ნათქვამი მაღალი სიტყვები: ამბობდა გლეხკაცი საკურ და პროფესორი პინკელს; თითქმის ყველანი იმაზედ ლაპარაკობდნენ, რომ შერაბის ინტერესი არის რომ შესდგეს კავშირი რუსების წინააღმდეგი. პინკელი ამტკიცებდა, რომ რუსეთი თუ ბალიციას დე-

კა, ის იქნება დაწყობა შეერთებულ შერაბის სახელმწიფოების ომისა რუსეთთანაო.—

—Patrie-ს კორესპოდენტი ამ დღესასწაულის აღწერის შემდეგ სხვათა შორის ამბობს: „პოლშელებს ბევრი რჩევა მისცეს. შეველაზე უკეთესი რჩევა პროფესორმა პინკელმა რთხრა იმათ. იმის აზრით პოლშის ასადგინებლად ყველაზე უფრო ის არის საჭირო, რომ პოლშელებში გაჩნდნენ საქმიანი კაცები, მსწავლეულნი, ისეთნი, რომელნიც თავიანთ მამულის მოყვარობას—პატრიოტობას დაამტკიცებენ არა მართა ბოძოლის ველზედ მამაციობის გამოჩენით, არამედ თავიანთ შრომითაც და სრული თავგანწირული ცხოვრებით. საუბედუროდ, ეს ჭეშმარიტება ვერ არ შეუთვისებიათ სურხისს უნივერსიტეტისა და პოლიტექნიკური შკოლის ჰაბუკ პოლშელ სტუდენტებს. მსენი პირველ ხანებში ძალიან ბეჯითად ეკიდებიან ხოლმე მეცნიერებას, მაგრამ იმდენ მოთმინებას ვერ იქონიებენ ხოლმე, რომ გააგოძლონ თავიანთ სწავლა და გამოვიდნენ ინჟინერები, ხიმკოსები, ადვოკატები,—ისინი უფულდებელ ჰყოფენ ამ ცოდნას და იწყობენ პოლიტიკის სწავლას, რომელიც ედარება სრულდებთს უსაქმურობას შეეცარაის რაც კი შეეძლო—ყველა გაუკეთა ახალგაზდა პოლშის ემიგრანტებს (გარდამოსახლებულებს), გახსნა იმათთვის შკოლები და ამის ნაცვლად არაფერს არა სთხოვდნენ იმათ, გარდა მეცნიერების სურვილისა და სიყვარულის მეტს. მს ბრძნული რჩევები—უმეტესს Patrie-ს კორესპოდენტი—თითქმის ხნიანმა პოლშელებმაც კი ცივად მიიღეს. თუმცა გამოსათქმელად სამძიოა, მაგრამ იმეგონია, დღესასწაულზე დამსწრე პოლშელთ უმეტესობა, და მეტადრე ისინი, რომელნიც ბალიციიდან იყვნენ მოსულები, საქმიანობაზედ და ჩვენ დასავლეთურ ზნეებზედ ვერ კიდევ ძალიან შორს არიან.

ბ ე ლ ე ბ რ ა მ მ ე ბ ი. (პეტერბურგში მიღებული).

ფლორენსია, 13 (25) აგვისტოს. მახვებში სწერენ, რომ მინისტრობას სწავლან შარანციის მმართველობას წარუდგინოს პარიჟში ის აზრი, რომ საჭიროა მკვლესის მახვრიდგან შარანციის ჯარების გამოყვანაო, რადგან პაპის სახელმწიფო ვალის თავიანთად შედგენილ პროტოკოლს რაკი ხელი მოსწერდა, ამას შემდეგ შარანციის ჯარების კვლად მყოფობას მკვლესის მახვარში აღარ ექმნება საფუძელიანი მიზეზიო.

ათინა, 10 (22) აგვისტოს. მახვებში დაბეჭდეს ათინაში დანიშნული ანგლის ელჩის წერილი ძანდიის განდგომილების წინამძღვრებულად, რომელშიაც ნათქვამია, რომ ოსმალეთის მართლად შენახვა ძალიან საჭიროაო.

კოსტანტინოპოლი, 10 (22) აგვისტოს. მიდათ-ფაშა ბოლგარიიდან დაბრუნდა. ამბობენ, რომ იმან იქაური აღრულები მოსპოვო.

ტფილისში მიღებული.

ბარლინი, 22 აგვისტოს. პრუსიაში რაც მშვიდობიანობის დროს არის ჯარი, იმ რიცხვს ეხლა ერთ შესამედს აკლებენო.

სხვა და სხვა ამბავი.

ჭაერით სიარული ამერიკაში. ნიუ-ორლეანში დიდი ამბავი მოახდინა უ. შილიზის მოგონებამ, რომელიც მოიყვანს მოძრაობაში ეკიპაჟებს ჰაერით. მრთადგილას აქვს ეკიპაჟს ორი რეზერვუარი, სადაც არის ჰაერი, სამყოფი 12 ანუ 13 ვერსტის სადღელათ. როგორც ამბობენ მხახველნი ჰაერით

თურმე უფრო კარგათ იძვრის ეკიპაჟი, მინამ ცხენებით. მრთი ახალ-ორლეანის ჟურნალი ამბობს, რომ მოვა ის დრო, როდესაც მოკონება უ. შილიზისა განადგებს ცხენების ზმარებას ეკიპაჟში და სამეურნეო მუშაობაშიო.

მ თ ი ს ლ ო კ ო მ ო ტ ი ე ი. მრთმა ინჟინერმა სახელად შ. მეტლიმ მოიგონა პროექტი მთის ლოკომოტივისა. აქამდის რკინის გზის დაბრკოლება ის იყო, რომ მთაზე მაშინა ვერ აღიოდა, და ან მთა უნდა გაგებრიტათ (ტონელი) ან როგორმე მოეწილოთ; ესლა კი მეტლის მოგონებას არც მთის გაჭრა უნდა, არც მოვლა. ესლა გააკეთეს ამ პროექტით შეეცარაში მონ-სენისის მთაზე რკინის გზა, და მაშინა ძალიან ადვილათ აღის მთაზედ. ამ ახალ ლოკომოტივს თვლებზედ ისეთი მოწყობილება აქვს, რომ მაღლა რომ მიდის მთაზედ, უკან ვეღარ დაიწეეს.—

გ ვ ა ლ ე ი ს მ ი ზ ე ზ ი — ტ ყ ე ბ ი ს გაწყვეტაა. Constitutionnel-ი გვატყობინებს, რომ წელს საშინელი გვალვიანი ზაფხული იყო მთელ შერაბაშიაო. ამის თავ და თავ მიზეზად ტყის გაწყვეტა მიჩნიათ. სამხრეთის შერაბა თითქმის სრულდებით მოატიტლეს; საბერძნეთშია და იტალიაში უწინდელი დიდი ტყეები თითქმის სრულდებით გაწყვეტეს, ისპანიაში კი აქამდის თუმცა დარჩა ტყეები, მაგრამ ახლა იქაც ხელი შეუწყეს იმის კაფვას. სადაც უწინ ტყისაგან ჩრდილი იდგა, იქ ესლა მზის სხივებისაგან გახურებუ-

ლი მინდვრები და ველებია; დასავლეთისა ხელმწიფოების სამხრეთი ნაწილები დამსგავსენ გაუდაბურებულ აღმოსავლეთის ქვეყნებს, სადაც უწინ მრავალი ტყე და ნაყოფიერი მინდვრები იყო. ალჟირში, იმაღავს სადაც ტყე სრულდებით გაკაფულია, ოცდა ათი გრადუსი სიციხე უფრო აწუხებს კაცს, ვიდრე ოცდა თხუთმეტი გრადუსი სიციხე იმ მხარეებისა, სადაც ჰაერი გრილდება დარჩომილი ტყეებისაგან; ამ ალაგას ტყეები იმითი ჰშველიან ნიადაგს, რომ სრულდებით არ ახმობენ, ლამე აგრილებენ და ქარსაც აქროლებენ. ტყეების გაწყვეტისაგან სიციხეები დიდხანსა დგას ხოლმე და სიციხეებს შემდეგ ქარიშხალი და სეტყვა მოჰყვება ხოლმე. მრთის სატყვეთ ტყეების გაკაფვისაგან მთელ შერაბაში ტემპერატურის ერთნაირობა დაირღვა, მთებში მოსული წვიმები ჰრეცხენ მთებიდან სხვა და სხვა მცენარის ფესვებით სავსე ნიადაგს, ხოლო მინდვრები დიდდებიან და მიაქვსთ ნაპირებიდან ნაყოფიერი მიწა. ამ გვარი წალექვა ყოველ წელიწადს ვრცელდება სამხრეთიდან ჩრდილოეთისკენ, და ამის გამოსაზარელი უფროა, ვიდრე საკვირველი, რომ ხალხი ამ ამბავს გულგრილად უყურებს და სახელმწიფოებიც არავითარ ყურადღებას არ აპყრობენ იმ საქმეს, რომელიც დიდხანია მეცნიერებამ გამოიკვლია და რომლის თაობაზედც სასტიკის სახით აფრთხილებენ ხოლმე მსწავლეულნი.

გ ა ნ ს ხ ა დ ე ბ ა.

სამეცნიერო და სალიტერატურო.

ჟურნალის „მნათობის“ გამოცემაზედ.

მთავრობის ნებადართვით, მომავალს 1869 წელს ახლად გამოიცემა უ. ივ. მლიოზიშვილისაგან ნ. ავალიშვილის რედოქტორობით, სამეცნიერო და სალიტერატურო ჟურნალი „მნათობი“ შემდგომის პროგრამით:

- I. სამეცნიერო მაწილი:
  1. ისტორიული სტატიები.
  2. ბუნების მეცნიერებებიდან სტატიები, საზოგადო ცხოვრებაში გამოსადგენი.
- II. სალიტერატურო ნაწილი:
  3. რომანები, მოთხრობები და დრამატიკული თხზულებანი, ადგილობრივნი (ესე იგი ჩვენი ცხოვრებიდან) და გადმოკეთებულნი.
  4. ძრიტიკული სტატიები.
  5. სხვა და სხვა საგნის შესახები და ბიბლიოგრაფიული სტატიები.
  6. ლექსები, და
- III. დამატება:
  7. სხვა და სხვა ენებიდან ნათარგმნი რომანები.

ჟურნალი გამოვა ყოველს თვეს თითო წიგნად, სიერკით შევიდო თაბახიდგან ათ თაბახამდე, ანუ 117 გვერდიდან 160 გვერდამდე.

წლის ფასი, ესე იგი თორმეტი წიგნისა, გაგზავნით ცხრა მანეთი, გაუგზავნელად რვა მანეთი; ნახევარ წლია—ექვსი წიგნისა—გაგზავნით ოთხი მანეთი და ათი შაური, გაუგზავნელად ოთხი მანეთი; თითო წიგნისა თხუთმეტი შაური.

ხელის მოწერა შეიძლება:

თბილისში „მნათობის“ რედაქციის კონტორაში, რომელიც იმყოფება ქუკიაში, ატკალის ქუჩაზედ, დ. ავალოვის სახლებში.

თბილისის გარეშე მცხოვრებთ შეუძლიანთ მოითხოვონ ამ აღრესით: Въ Тифлисъ. Въ контору Редакціи Грузинскаго журнала „МНАТОБИ“. Въ домѣ Д. Авалова.